№ 164 ՈՒՐԲԱԹ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 11 **1898** ՈՒՐԲԱԹ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 11 № 164

ՔՍԱՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվան 6 ռուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція „Мшакъ". Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak".
Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՆԵՐԿԱՅ 1898 ԹՒԻ

ՄՇԱԿ

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

«Մշակի» տարեկան գինը թէ Ռուսաստանում և թէ արտասահմանում 10 րուբլի է, տասն և մէկ և տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն և ութ ամսվանը՝ 8 ր., եօթ ամսվանը՝ 7 ր., վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր., երկու ամսվանը՝ 2 ր., մի ամսվանը 1 րուբլի:

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը (Բազարնայա և Բարօնսկայա փողոցն. անկիւն):

Ուրիշ քաղաքներից պէտք է դիմել այս հասցէով. ТИФЛИСЪ, редакція «Мшакъ», իսկ արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal arménien «Mschak».

Յայտարարութիւններ ընդունվում են թէ հայերէն, թէ ռուսերէն և թէ օտար լեզուներով:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կուլտուրական միութիւն.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Հրաւէր մեր տնայնագործներին. Վարագայ վանքի որբանոցը Մատենագրութիւն. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նոր համաձայնութիւն. Դարձեալ Կրետէի մասին. Կեդծուը հերոս չէ. Արտաքին լուրեր. — ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ԲՕՐՍԱ.— ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Ռաշիդ:

ԿՈՒԼՏՈՒՐԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Օգոստոսի 31-ին, Կիեվի պօլիտեխնիկումի բացման հանդիսին, ռուս յայտնի գործող գեներալ Կոսիչ մի ճառ արտասանեց, որը մի և նոյն ժամանակ լաւ պատասխան է այն միակողմանի գրողներին և շովինիստներին, որոնք պետութեան փրկութիւնը տեսնում են ինչ որ «ռուսացման» մէջ, առանց միջոցների խտրութեան:

Ճառախօս գեներալը, ի միջի այլոց, ասաց հետևեալը. «Մենք ամենքս սրտանց ուրախանում ենք, որ մեր լայնարձակ և հարուստ երկրի երիտասարդութիւնը, որ նուիրվում է տեխնիկական գիտութիւններին, չը պիտի գնայ այնտեղ, ուր այնքան քիչ արև կայ և ուր նա, կտրված իր մերձաւորներից, զրկվում է ուրիշ ճառագայթներից, իր ընտանիքի տաք զգայմունքներից: Գնալով մայրաքաղաքները, տեղական երիտասարդութիւնը այնտեղ հանդիպում է մի անտարբեր, ցուրտ ամբոխի, մնում է առանց բարոյական և նիւթական աջակցութեան, մօտիկ մարդկանց խորհրդից և հսկողութիւնից հեռու. ո՛չ արեգակը, ո՛չ մերձաւորների սէրն ու համակրութիւնը չեն տաքացնում նրան. նա ընկնում է վատ ազդեցութեան տակ, կորցնում է առողջութիւնն ու իդէալները, հիասթափվում է, յաճախ լցվում է չարութեամբ, աւելացնում է մեծ կենտրոնների մտաւոր պրօլետարիատի թիւը և այնուհետև կորած է գաւառների համար: Այս բոլորը կործանիչ ազդեցութիւն է անում թէ՛ պետական, թէ՛ տեղային կեանքի և թէ ժամանակակից սերունդի վրա:

«Ողջունելով ձեր ճշմարիտ արգասաւոր ջանքերը, յարգելի գործիչներ, ես կամենում եմ շօշափել և մի կողմ, որ ունի այսպէս ասած, քաղաքական հանգամանք: Որպէս զի պարզ բացատրեմ իմ միտքը, թոյլ եմ տալիս ինձ մի փոքրիկ շեղում: Ֆրանս-պրուսական պատերազմը վերջանալուն պէս ես գնացի արտասահման, որպէս զի ծանօթանամ պատերազմական բեմի և Ֆրանսիայի սարսափելի պարտութեան պատճառների հետ: Քիչ մնալով Ստրասբուրգում և Մեցում, ես աշխեցայ, տեսնելով այդ քաղաքների գերմանական բնաւորութիւնը: Դիտելով Սեդանի կռուի դաշտը, ես գնում էի Պարիզ փախստականների մի մեծ բազմութեան հետ. նրանք չէին կարողանում տանել սարսափելի դրութիւնը և ով կարող էր, փախչում էր Ֆրանսիա: Ես նրանց ասացի, թէ Ֆրանսիայից խլած Էլզասը և Լօտարինգիան գերմանական երկրի տպաւորութիւն են թողել ինձ վրա և իմ զարմանքը յայտնեցի. իսկ նրանք պատասխանեցին. «Այո՛, ճիշդ է, մենք ծագմամբ գերմանացի ենք, բայց մենք ֆրանսիական ամենաանձնուէր հայրենասէրներ ենք»: Ներելի է մեզ ևս յուսալ, որ մեր երիտասարդ, բայց այժմէնից մեծ ծառայութիւններ մատուցած լուսաւորութեան և բարեկարգ կառավարութեան տակ, մենք էլ կունենանք այն միութիւնը, որի ժամանակ Ռուսաստանի զանազան ազգութիւնների պատկանողները կասեն: «Այո՛, ես գերմանացի եմ, լեհացի եմ, հրեայ եմ, բայց մի և նոյն ժամանակ անձնուէր և անկեղծ ռուս հայրենասէր եմ»:

Այդ խօսքերն ասողը՝ հայ, վրացի, լեհացի, կամ վերջապէս մի ծայրայեղ մտածող չէ, այլ իսկական ռուս, այն էլ գեներալ: Եւ սակայն ոչ իսկական ռուս լինելը և ոչ էլ գեներալութիւնը չեն արգելում մի համակրելի գործողին՝ հրապարակով յայտարարելու, որ սխալ և վնասակար է այն քաղաքականութիւնը, որ իրանց նշանաբան են շինել մի կարգ գրողներ և պետական գործիչներ, պահանջելով որ պետութեան շահը որոնվի անպայման «ռուսացման» մէջ, այն էլ առանց միջոցների խտրութեան: Ժամանակ է հասկանալու այնպիսի տարրական մի միտք, թէ կարելի է լինել լաւ լեհացի, լաւ հայ, լաւ գերմանացի, բայց մի և նոյն ժամանակ «անձնուէր ու անկեղծ ռուս հայրենասէր»:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱՒԷՐ ՄԵՐ ՏՆԱՅՆԱԳՈՐԾՆԵՐԻՆ

Մենք հաղորդեցինք «Մշակի» մէջ, որ Ռուսաստանի տնայնագործների մի ընկերութիւն, ցանկանալով շահաւէտ կերպով վաճառահանել իր արդիւնքները, բացել է Մոսկվայում մի խանութ, որտեղ պէտք է ծախվեն ոչ միայն այդ ընկերութեան, այլ և միւս՝ թէ արդէն գոյութիւն ունեցող և թէ ապագայում բացվելի տնայնագործական ընկերութիւնների և մասնաւոր տնայնագործների պատրաստած արդիւնքները: Այժմ նոյն ընկերութիւնը հրաւէր է կարդում Կովկասի տնայնագործներին, որ սրանք էլ միանան ընդհանուր գործին և իրանց ապրանքներն ուղարկեն Մոսկվայի կենտրոնական խանութը, որ կրում է «Դաշնակցութիւն» (Союзъ) անունը:

Շատ համակրելի է այդ հրաւէրը և ցանկալի է, որ շուտով իրագործվէր մանր տնայնագործների ոյժերի միատեղ գումարվելը և նրանց պատրաստած արդիւնքները չարչիների և հաւատարկչների ձեռքից ազատելու կանոնաւոր խանութներ, որտեղից աւելի հեռաւոր տեղերում կարող են ընդունել պատուէրներ և ուղիղ անմիջական կապ ունենալ արդիւնքների գնողների հետ. Սակայն, կարծում ենք, որ համարակ հրաւէրը կարող է մնալ հրաւէր, առանց գործնական հետևանքներ առաջ բերելու: Մեր տնայնագործները դեռ սովոր չեն ինքնուրոյն կերպով արդիւնքներ ուղարկել հեռու տեղեր և ոչ մի գաղափար չունեն այն հիմնարկութեան մասին, որ մտադիր է իրանց օգնել: Ուստի մենք աւելի նպատակայարմար ենք համարում, որ մեր տնայնագործների համար բացվէր մի հիմնարկութիւն մեր երկրի մէջ. և այդ հիմնարկութիւնն իր վրա վերցնէր հոգսը՝ կամ տեղն ու տեղը վաճառահանելու կովկասեան տնայնագործութեան արդիւնքները, կամ ուղարկելու Մոսկվայի կենտրոնական խանութը: Այդպիսի մի հիմնարկութիւն, մօտ լինելով մեր տնայնագործներին, արդարև կարող էր էապէս օգնել նրանց և ապագայում միացնել նրանց՝ կանոնաւոր ընկերակցութեան միջոցով:

Սակայն ո՞վ պէտք է վերցնի իր վրա նախաձեռնութիւն՝ բանալու այդ հիմնարկութիւնը: Թիֆլիսում երկու հաստատութիւն կայ, որոնք կարող են հեշտութեամբ իրագործել այդ նպատակը. նրանցից մէկն է Թիֆլիսի քաղաքային ինքնավարութիւնը, միւսը Կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութիւնը: Ռուսաստանի ներքին նահանգներում տնայնագործութեան արդիւնքների վաճառահանութեան օգնում են թէ քաղաքները և թէ զեմստվօները: Մեր երկրում, ուր զեմստվօներ չը կան, նախաձեռնութեան պարտաւորութիւնը ծանրանում է այն հաստատութիւնների վրա, որոնք գոյութիւն ունեն երկրի մէջ, այն է՝ քաղաքային ինքնավարութիւնների վրա:

ՎԱՐԱԳԱՅ ՎԱՆՔԻ ՈՐԲԱՆՈՑԸ

Վան, օգոստոսի 21-ին

Վանից մեզ ուղարկված է մի նամակ Վարագայ վանքի մէջ հիմնված որբանոցի մասին, որից առաջ ենք բերում մի քանի քաղուածքներ.

«Անշուշտ գիտէք որ հայրենեաց ծանօթ աղէտները պատահելէն ի վեր, Վարագայ վանքը որչափ որ կործանուած, աւերուած ու փլատակներու կոյտ մը դարձած՝ այնու ամենայնիւ չը-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՌԱՇԻԴ

(Պատկեր)

X

«Հաւար, հաւար», լսվեց ամենայն կողմից. սխանցիների ամբողջ էլիաթը՝ մարդ թէ կին, ծեր թէ մանուկ, տղայ թէ աղջիկ, ով միայն կարող էր որ և է զէնք վերցնել, որ և է կերպով օգնել իւրայիններին՝ դուրս եկան վրաններից, և ով ինչպէս կարող էր զինվեց: Բերանէ բերան թռչում էր այն յուզիչ լուրը, թէ դեղաչաղն ինքը Ռաշիդն է՝ կատաղի քաջերի հետ միացած. և ահա այդ սարսափելի խումբն է, որ վերջին ամիսների ընթացքում ահ ու սարսափ է տարածել լեռներում: Այդպիսի պատմութիւնից յետոյ թէ պատմողը և թէ լսողը միաբերան գոռում էին՝ «հաւար, հաւար»: Ամենքը քաջալերում էին իրար, վառվում էր ընդհանուր ֆանատիկոսութիւնը դէպի այդ մի բուռն փլաները, որոնք իրանց յանդուգն յարձակումներով այնքան զոհեր էին խլել նրանցից, այնքան սարսափ տարածել նրանց մէջ: Պէտք էր և այս խմբից ազատվել, և ահա ամենքը վճռական գործողութիւնների համար վազում էին: Քիչ յետոյ բոլոր զինված բազմութիւնը դիմեց դէպի դաշտ: Կանայք ու աղջիկները յետ չը մնացին տղամարդկանցից, նրանք էլ էին վազում, որպէս զի գոնէ մի-մի քար գարկեն այդ անիծած դաչաղների գլխին, որոնք այնքան չարերին այրիացրին:

Լոյսը բացվելու վրա էր, երբ դէպի Աստուածածնի բլուրը վազող Ռաշիդն ու Աւօն յետ նայելով՝ տեսան ահագին աղմկվող բազմութիւնը, որ սևին էր տալիս դաշտում: Հայհոյանքի, նզովքի և սպառնալիքի ձայները հարիւրաւոր բերաններից թռչելով հասնում էին նրանց ականջին: Նրանք զգացին, որ վճռական րոպէ է մօտենում. փախչել անյայտանալ աւելի հեռու տեղ, կամ պաշտպանութիւն փնտրել որ և է մէկի մօտ՝ անհնարին էր. միակ ելքը ժամ առաջ Աստուածածնի բլուրը բարձրանալն էր. եթէ հետքերը չը գտնեն, կամ չը վստահանան բարձրանալ՝ նրանց կարծիքով այդ դևերի բոյնը, լաւ կը լինի, մտածում էինք նրանք, իսկ եթէ յամառ կերպով հալածեն և փորձեն գագաթը բարձրանալ, այն ժամանակ թող Աստուծոյ կամքը լինի, գոնէ նրանք կը կարողանան մի տասնեակ էլ իրանց հայրենիքի արիւնարբու թշնամիներից այն աշխարհն ուղարկել,—վրէժխնդրութեամբ լցված, բորբոքված սրտերի համար դա կը լինի մի քանի կաթիլ զովացուցիչ ցօղ: Եւ նրանք Աստծուն յանձնելով իրանց՝ զօռ տուեցին ոտներին: Առաւօտեան աղջամուղջն օգնում էր փախստականներին, թշնամիները դեռ նրանց չէին տեսնում, բայց և այնպէս շտապում վազում էին դէպի Աստուածածնի բլուրը, նրանց բնազդով թվում էր, որ այդ բլրակը պիտի լինի դաչաղների ապաստանը, չէ՞ որ այդ տեղից էր միշտ իջնում մարդակեր դևը: Դաշտերն ու լեռները թնդում էին խառնիճաղանճ ձայների արձագանքներից, որոնք առաւօտեան զով օդի մէջ աւելի հեշտութեամբ և աւելի հեռու էին տարածվում ու կրկնվում հազար ու մի եղանակով: Անընդհատ լսվում էր հրացանների որոտը, սխանցիները կրակ էին տալիս տարածութեան մէջ աննպատակ, առանց թշնամուն տեսնելու. ընդհանուր զայրոյթով և վրէժխնդրութեամբ լցված բազմութիւնը ինքն իրան հաշիւ չէր տալիս իր արածի համար, նրա գործողութիւնները որոշ կարգի, չափի տակ չէին ընկնում, մարդիկ գիտէին միայն, որ առաջներին թշնամի կայ և որ պէտք է հրացան կրակել և վազել: Փախստականները չէին պատասխանում՝ կրկնակի նպատակով. նախ՝ որ խնայում էին իրանց փամփուշտի պաշարը աւելի նեղ ժամանակի համար, և երկրորդ չէին կամենում մատնել իրանց տեղը. Նրանք գաղտագողի, քարերի ետևից, փոսերի միջից շտապում էին դէպի բլուրը: Ահա վերջապէս նրանք բլրի ստորոտի զառիվայրի վրա են: Լոյսը բացվեց, սխանցիք նկատեցին, թէ ինչպէս երկու հոգի շտապ դէպի բլուր են բարձրանում. զայրոյթի մի ընդհանուր աղաղակ դուրս թռաւ ամենքի կրծքից—«սէր պսան փլա» (շան տղայ հայ), գոռացին ամենքը և հրացանները կրկին միանգամից որոտացին: Աւօն ոտքը բռնեց և ընկաւ, գնդակն Աւօի ոտքը ջախջախեց: Այս դժբաղդութիւնը սոսկում ազդեց Ռաշիդին: Ինչ անելը չիմանալով՝ նա սկզբում կանգնած մնաց, և ապա թէ ուշքի գալով հասկացաւ, որ ուրիշ ելք չը կայ, ուստի և վճռեց կանգնել ընկերոջ մօտ և մինչև մահ պաշտպանել նրան իր կրծքով:

—Ռաշիդ, փախիր, մի և նոյն է ես չեմ կարող ազատվել, փախիր գոնէ դու:

—Աւօ, որ հազար կտոր անեն, քեզ չեմ թողնի մենակ թշնամիների ձեռքին:

—Փախիր, ասում եմ, կրկնեց Աւօն, և իր հրացանը սեփական կրծքին ուղղելով, վերջ տուեց իր չարատանջ կեանքին:

Ռաշիդը խորին ցաւով ստիպվեց շարունակել իր փախուստը մենակ: Նա բարձրանում էր աշխատելով որքան կարելի է պաշտպանված դիրքի մէջ լինել քարերի յետևում: Ահա վերջապէս նա բլրի կատարի վրա է. ահա նա յետ դարձաւ և հրացանի մի հատիկ-հատիկ պայթիւններով գնդակներ է գցում դէպի վար, դէպի ստորոտը, ուր հասել է թշնամիների բազմութիւնը, որոնք իրար են խառնվել, աղմկում, ճչում են: Ռաշիդի գնդակներն ապարդիւն չեն անցնում. նրա հրացանի ամեն մի ձայնից յետոյ ներքևում մէկն ու մէկը ոռնոցով վայր է գլորվում և բազմութիւնը զարհուրելի նզովքի աղաղակ է բարձրացնում, բայց և ոչ ոք չի շտապում

նորեքն ամբողջ աշխատութեան և ազգի աջակցութեան, կրցաւ չուտով վերականգնել իր աճիւնները, նորա [illegible] կրցան պաշտպանել ու տակաւ վերակենդանալ կրցած է այսօր իր մէջ բովանդակել ամենայն կարիք հայ որբանոցը, պատսպարելով իր մէջ ու դաստիարակելով 65 որբեր [illegible] թէ ի Թիֆլիս և թէ յարտասահման՝ կարելի եղածին չափ օգնելով սոյն հաստատութեան, որոյ 40 որբերն որդեգրեալ զանազան բարերարաց կողմէն ու Վարագ սկսեց նորէն [illegible] իր նախկին օգտակար ծառայութիւնը:

«Սակայն պէտք [illegible] Վարագայ որբանոցն [illegible] Վասպուրական աշխարհ [illegible] նորա որբերը, որք 6000-էն աւելի հաշւում են, [illegible] թշուառութեան մէջ տակաւ կը կորստեն [illegible] Վարագայ հոգաբարձութիւնն [illegible] ցաւ ի սիրտ, ամէն օր մերժել չատ մը որբեր, որք պատսպարան կը խնդրեն Վարագայ [illegible] և ազգի բարոյական հովանոյն ներքև: Մեր Կովկասեայ ազգայինք երբեք բաժին մը չունեցան Վարագայ վանքին եղած օգնութեանց ու որդեգրութեանց մէջ, մինչդեռ թէ [illegible]

«Բայց գիտենալով «Մշակի» ունեցած մեծ նշանակութիւնը [illegible] ժողովրդականութիւնը [illegible] Վարագայ որբանոցը, կրնայ իր ձայնը լսելի ընել Կովկասիոյ և Ռուսաստանի ամեն հեռաւոր ու մօտաւոր գիւղեր ու քաղաքներ և չատ աւելի օգուտ ընել թէ որբանոցին և թէ Վասպուրականի բազմաթիւ որբերուն: Կրնաք ձեր ազդու հրաւէրով կոչում ընել մարդասիրական զգացումներու և յորդորել ժողովուրդը, որ կամ որդեգրութեան ձևով և կամ պարզ նուիրատուութեամբ աջակցի մեզ, յառաջ տանելու այս մեծ գործ ու հաստատութիւնը, որ իրեն կից ունի նաև արհեստանոց մը: Կարելի է մէկ որբի որդեգրող —բարերար գրուել տարին վճարելով միայն 50 րուբլի և 6 տարի չարունակաբար ղրկել նոյն գումարը: Այն ատեն հոգաբարձութիւնը յանուն նոյն բարերարին որբ մը կընդունի Վարագայ որբանոցի մէջ, կը սնուցանէ ու կը դաստիարակէ մինչ վեց տարի, չը մոռանալով մերթ ընդ մերթ տեղեկութիւններ տալ նորա վրայով բարերարին: Իսկ որդեգրութեան գումարը կարելի է հասցնել հոգաբարձութեանը Կ. Պոլսոյ պատրիարք հօր կամ Վեհ. Հայրապետի ձեռամբ և կամ ուղղակի:

«Հոգաբարձութիւնը նպատակ ունի որբերու թիւը ըստ կարի աւելցնելէ լիզատ, վանքի երկրագործական աշխատութիւնները այնպիսի հիման վրա դնել, որ քանի մը տարիներէ յետոյ Վարագ կարողանայ միայն իր սեփական հողային և այլն հասոյթներով կառավարուել և գոնէ 50 աշակերտներ պահել միշտ: Այս նպատակաւ կը ձգտի տակաւ ոյժ տալ վանքի երկրագործական զանազան ճիւղերուն և զանոնք հետզհետէ կատարելութեան հասցնել: Վարագ իր խիստ ընդարձակ վարելահողերով և ևս աւելի ընդարձակ արօտավայրերով կարող է առ այդ, միայն միջոցներ կը պակսին, այն է՝ լծկան և կաթնատու անասունք:

«Իբր սէկուկէս տարիէ ի վեր ստանձնած ըլլալով իր պաշտօնը՝ Վարագայ հոգաբարձութիւնը հազիւ կարող եղած է 3 գոմէշով ու 5 եզնով գութան մը լծել, նաև 150-ի չափ ոչխար ձեռք բերել, վասն զի անկէ առաջ վանքն ամայի էր, փլատակներու տխուր տեսարան մը և ոչ մը անգամ չունենալով, հողային կալուածներն ալ կորստեան մատնուելու վտանգի մէջ էին: Բազմացած տիպար երկրագործութեան աստիճանին հասնելու և անոր համեմատութեամբ արդիւնք ձեռք բերելու համար պէտք կայ առնուազն 50 լծկան անասուններու և 500 ոչխարներու, զորս հայթայթելու համար հոգաբարձութիւնը նոյնպէս դիմած է հայ ժողովրդեան մարդասիրական զգացմանց, և կը յուսայ, որ այդ դիմումն անպատասխան չը մնար: Հայ ժողովուրդն որպէս ցարդ, այսուհետև ալ, իր վստահութեամբ պիտի պատուէ ու քաջալերէ որբանոցը:

«Այս վստահութեամբ կը դիմուի նաև «Մշակի» Խմբագրութեան, յուսալով, որ Խմբագրութեանդ կողմէն ռուսահայ ժողովրդեան ուղղեալ հրաւէր մը կընդունվի անմիջապէս, բաւական է, որ Խմբագրութիւնդ յօժարի սիրով ու վստահութեամբ ընդգրկել գործը և հովանաւորել զայն: Բարերարութեան և օգնութեան յորդորեցէք ժողովուրդը: Անոնք, որ չեն ուզեր կամ չեն կրնար որբի մը որդեգրութենէ բեռը ստանձնել, կրնան մէկ անգամով օգնել հոգաբարձութեանը մտադրեալ տնտեսական ծրագիրն առաջ տանելու և աճեցնելու վանքին ագարակային հասոյթները: Մեծ յոյս կայ հոս, որ Կովկաս՝ տնտեսական տագնապներէ զերծ և մանաւանդ գաղթականութեան հոգերէն թեթեւցած, «Մշակի» միջոցաւ ծանօթանալով Վարագայ որբանոցին, չը զլանար իր լուման դնել նրա գանձանակի մէջը»:

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մ. Լերմօնտով. «Դև», արևելեան վէպ, Թարգմ. Մելքոն Այտընեանի, 48 եր. գինը 15 կ., Թիֆլիս, 1898թ.

«Տխուր Դևը»—այդպէս է սկսվում Լերմօնտովի «արևելեան վէպի» նոր թարգմանութիւնը—երբեք այնքան տխուր չի եղել, որքան պ. Մելքոն Այտընեանի թարգմանութեան լոյս տեսնելու օրը: Տաղանդի, ճաշակի, գիտութեան կատարեալ բացակայութիւն—ահա այդ թարգմանութեան անունը:

«Ես գիտութեան և ազատութեան թագաւորն եմ», ասում է Լերմօնտովի Դևը Թամարին, իսկ պ. Այտընեան գրում է, թէ նա «անտուն թրև էր գալիս», կարծես խօսքը փողոցային կինտօյի մասին լինէր, կամ դնում է նրա բերանն այնպիսի անմիտ դարձուածքներ, ինչպէս օրինակ՝ «քաղցրանոյշ հոտի ջինջ բուրմունք»: Երբ Թամարը ողբում է նշանածի մահը, Դևն ասում է նրան՝ «մի լար ի զուր, մի լար դու, տղայ»: Դէմօնին՝ կինտօ և Թամարին տղայ դարձնողից կարելի է սպասել ամեն տեսակ անհեթեթութիւն:

1) Քերականական անգամահատութիւն.

«Եւ գոգչէ վրով սահում, անցնում
Են նրա ոտներ նազիկ և գեւթիչ»:

2) Բառերի բարբարոսական դասաւորութիւն. «ներս մտնում է», «երակներում հուր վազում էր»:

3) Պակասած վանկը լրացնելու համար անտեղի գործածութիւն համանիշների («բայց բացի ցուրտ ու պաղ նախանձից»), և՝ «իսկ, էլ, եթ, հէնց, մերթ, այն, բայց» բառերի:

4) Ձայնաւորների և նոյն իսկ վանկերի անճաչակ սղումն վանկերի թիւը պակսեցնելու համար (մատաղ՚հաս, լուսաւած՝ այսինքն լուսաւորված, առ՚ջին, սպիտակ՚բաչ, ճակ՚տի գիրը, գիտ՚նաս, մեղ՚սէր»):

5) Գռեհկաբանութիւններ. օրինակ՝ «աղուոր, աղուորիկ («Դու աղուորիկ ես», ասում է Դևը Թամարին), մեղք որ (աւա՜ղ), չատոնց, (վաղուց), չեմ կարում (չեմ կարողանում), տրվզում («Աներևոյթ նրա բնակիչներ տզզում, վազում են վայրուվեր»): Գրաբարաձևութիւններ. օրինակ՝ «այրուձին (всадникъ), վէտ ի վէտ, երեկի (երեկոյի), սիրտն ի թունդ և հոգին ի վիշտ, ոսկեման» և այլն, և գրաբարի ու գռեհկականի այսպիսի զուգադրութիւններ՝ «թրև էր գալիս մերժեալն», «վշտամբեր պաչում էին հարազատ պռօշներ»:

6) Ռուսաբանութիւններ. ինչպէս՝ «Շատ ջանքի և արցունքի նստեց» (трудовъ и слезъ онъ много стоилъ), «Պերճ կողմ երկրային (пышный край земли), կամ՝

«Ցաւերժաձիւն սարի գագաթներ
Շուշանագոյն պայծառ պատով
Ջինջ երկնքում նկարւում էին:
Արևմտին էլ պատւում էին
Բոսորագոյն խանձարուրքով»:

7) Անգործածելի կամ անճաչակ դարձուածքներ և խօսքեր.—«Սանդռողի սանդռութիւն, սուր սրել, խոր խորութիւն, տեսք (այսինքն հայեացք), մի րոպէի (на мгновеніе), ափնեայ ուղի, կանգնում է վազքին (վազելու ժամանակ), Կովկասի բարձրեր (Верхи Кавказа), երնեկ օրեր (երջանիկ օրեր) և վերջապէս՝

«Աչքը վերցրեց (բարձրացրեց)՝ նրա լուսամուտ
Կանթեղով է լուսւած (լուսաւորված) և
փայլում»:

8) Կոպիտ սխալներ, որոնք ապացուցանում են թարգմանչի բոբիկութիւնը ռուսերէնում և մասամբ անհոգութիւնը թարգմանելում. «Զբաղւած իրմով, քան թէ երկրով (онъ занятъ небомъ, не землей): Այնուհետև (понынѣ), դարձի կը գար (отвернулся бы), չեղւում է նա (ձին) ջրին փրփրալից (косится, այսինքն ծուռ-ծուռ նայում է), ուռ (крутой), յաղթողական (торжественный), լինում էր վայրկեան (была минута եղաւ մի վայրկեան), երկիւղ, թախիծ, բերկրանքի տապ անգօր են մնում (печаль, испугъ, восторга пылъ—ничто въ сравненьи), իմ չը քաչած չարչարանքների (моихъ непризнанныхъ мученій), հրաժեչտ մատղաչ էակի հետ (прощанье съ жизнью молодой») և վերջապէս այսպիսի հրաչալի գոհարներ.

«Քաշւած ապրել, կարօտել եթ
Եւ այս մարտ ու կռւով յաւէտ
Անհաշտ լինել, առանց յաղթութեան:
Միշտ ափսոսալ, չունենալ կամք,
Ողջ գիտենալ, ողջ զգալ, ողջ տեսնել,
Եւ ամեն ինչ ատելու ձգտել,
Եւ ողջ աշխարհ դնել անարգ»...

(Լերմօնտովն ասում է. «Ապրել միմիայն իր համար, ձանձրանալ իր անձից և այս յաւիտենական կռւից, որ չունի ոչ յաղթութիւն, ոչ հաշտութիւն: Միշտ ցաւել և ցանկութիւն չունենալ, ամեն ինչ իմանալ, ամեն ինչ զգալ, ամեն ինչ տեսնել, ամեն ինչ ակամայ ատել և ամեն ինչ աշխարհիս երեսին արհամարհել»).

կամ՝

«Բայց մարդկանց վրայ ես շատ չիշխեցի,
Ոչ, չուսուցի ես շատ մեղք նրանց.
Ամեն ազնիւ բան գէշում էր,
Ամեն լաւ բան պարսաւում նրանց.
Շատ չէ... ընդ միշտ նրանց մէջ հանգցրի ես
Ջինջ հաւատքի կրակն արդէն»:

ռուսերէնը՝

„И я людьми не долго правилъ,
Грѣху не долго ихъ училъ;
Все благородное безславилъ
И все прекрасное хулилъ,
Не долго... Пламень чистой вѣры
Легко навѣкъ я залилъ въ нихъ“...

կամ՝

«Տրտում բարձր պատի քամակին
Դու չես հանգչիլ վառ կրքերից,
Աղօթքներով հեռու ես կրկին
Թէ Աստծուց, թէ մարդկանցից»:

ռուսերէնը՝

„Печально за стѣной высокой
Ты не угаснешь безъ страстей,
Среди молитвъ, равно далеко
Отъ божества и отъ людей.“

«Traditore—tradutore» կը բացականչէր անշուշտ խեղճ Լերմօնտովը, եթէ կարողանար յարութիւն առնել և տեսնել, թէ ինչպէս են անխնորհք մարդիկ աղաւաղում իւր հրաչակերտը:

Տ. Ց.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Երևան, սեպտեմբերի 5-ին

„Դու պահանջում ես, որ նրանք մի օրվայ մէջ փոխեն այն կաչին, որի մէջ զարգացել են“: Զուդերման:

«Մշակի» 141-ի մէջ մենք արձանագրեցինք մի տգեղ փաստ մեր քահանաների կեանքից՝ աղօթքների և ծէսերի մէջ «նորմա» մտցնելու նըկատմամբ: Սակայն քահանաները ոչ միայն համեստութեամբ չը լռեցին, այլ և «Մշակի» 155-ի մէջ հրապարակ դուրս եկան և այդ փաստն իրանց տեսակէտով բացատրելով՝ պատիւ համարեցին իրանց: Մենք չենք զարմանում.—այդ առաջ է գալիս այն հասկացողութիւնից, որ քահանաները ունեն պատուի մասին: Թող այդպէս էլ լինի: Միայն ի գիտութիւն և ի դըժբախտութիւն քահանաների հրապարակով յայտնելով, որ ոչ մի կապ չունենք Սանահեանների հետ, և որ մենք էլ նախատինք կարդալով այն մարդու հասցէին,—եթէ այդպիսին կայ,—որը 600 ր. է ստացել, թաղման ծախսերի համար ու իր պարտքը չի կատարել, մենք հարկաւոր ենք համարում ասել՝ ահա թէ ինչ: Քահանաները իրանց պատասխանի մէջ յայտնում են, որ նախ՝ իրանց վարմունքի մէջ սակարկութիւն չէ եղել և երկրորդ՝ ծէսը ամենքի համար նոյնն է և որ նոյն հանդէսով չատ աղքատների հեռաւոր գերեզմանատուն են տանում երբեմն չնչին վարձով, երբեմն էլ նոյն իսկ անվարձ և որպէս ապացոյց առաջ են բերում Երևանի ամբողջ ժողովրդի վկայութիւնը: Մի կողմ թողնելով վկայութեան այդ ուտօպիական ձևը, մենք մնում ենք այն կարծիքի, որ քահանաների 2 րուբլիների յետ դարձնելը մի որ-

[illegible] բլուրն ի վեր բարձրանալ: Նրանք դեռ խորհում են այն մասին, թէ արդեօք բարձրանա՞լ, թէ ոչ. Նրանք համոզված են, որ բացի այս մէկից բլրի գագաթին՝ ո՞վ գիտէ քանի հարիւր մարդակերներ կան դարան մտած և թէ այս մէկը միմիայն նրանց վեր հանելու նպատակով է մեն-մենակ տնկվել բլրի ծայրին և անվախ ու համարձակ գնդակներ է թափում այս ահագին բազմութեան վրա: Ոմանք առաջարկում էին յետ դառնալ՝ բոլոր աչիրէթներին լուր տալ և մի քանի հազարով միասին յարձակվել, ուրիչները ամօթ էին համարում փախչել մի խումբ փլաների առաջից. իսկ Ռաչիդը չարունակում էր գնդակները թափել թշնամիների գլխին:

—Պօյ պօյ, Ռաչիդ, ես էլ եկայ, յանկարծ կոչեց ծուռ Մանիչակը և ո՞վ գիտէ որտեղից ցըցվեց Ռաչիդի կողքին: Նա կատաղաբար սկսեց սարից քարեր պոկել և գլորել դէպի թշնամիները. Նրա դէմքը սարսափելի էր, աչքերը վառվում էին, բերանը ծռված էր մի կողմի, նա զարհուրելի աղաղակ էր բարձրացնում քարերը գլորելով: Եւ մինչդեռ բազմութիւնն այսպէս չարունակում էր տատանվել, վիճել, աղմկվել, յանկարծ մի վերին աստիճանի անսպասելի բան պատահեց,—բլրի կատարին հէնց Ռաչիդի կողքին քրդական տարազով մի գեղեցիկ աղջիկ երևաց, որ սիրով գրկեց Ռաչիդին և նրանք երկսով անմիջապէս հեռանալով անյայտացան բլրի աւերակների մէջ, ծուռ Մանիչակին մենակ թողնելով՝ կռվելու ահագին բազմութեան հետ: Այս բանը տեսան ամենքը, բայց ոչ ոք չէր հաւատում իր աչքերին. ախր ինչ գործ ունէր աղջկան աղջիկն այնտեղ. ո՞վ է նա, ինչպէս, երբ և ինչու համար պիտի բարձրանար այնտեղ, ահա այն հարցերը, որ տալիս էին իրար, բայց ոչ ոք չէր կարողանում գոհացուցիչ պատասխան տալ: Ոմանք նրան մի չար ոգի էին համարում, որ երևաց այնտեղ իրանց խաբելու, վերև հանելու համար, որ կոտորվեն. ուրիչներն ասում էին, որ նա աղջկայ չորեր հագած մի տղամարդ է, որ ո՞վ գիտէ ինչ չար նպատակով է այդպէս այլափոխվել, և ամենքին պատեց նախապաշարմունքի, սնահաւատութեան սարսափը, ամենքը եկան այն համոզման, որ վտանգաւոր է բարձրանալ այդ դևերի բոյնը և արդէն պատրաստվում էին յետ դառնալ, փախչել, երբ բազմութիւնից մէկը յանկարծ գոչաց.

—Զարէն էր...

—Զարէն էր, Զարէն էր, կոչեցին այստեղից, այնտեղից մի քանի ձայներ. Զարէն է անհաւատների մօտ բարձրացել:

Եւ նրանք չը սխալվեցին. բլրի կատարի ոգին ոչ այլ ոք էր, բայց եթէ Զարէն: Հէնց այն րոպէից, երբ հաւարն ընկաւ և յայտնի եղաւ, որ բազմութիւնը Ռաչիդի վրա է գնում, Զարէն վճռեց ինչպէս և լինի Ռաչիդին հասնել, նրան մենակ չը թողնել այդ ծանր ժամին, կամ նրա հետ ազատվել, կամ նրա հետ մեռնել: Բազմութեան հետ նա էլ դաչտ վազեց, ամենից արագ, ամենից առաջ: Բլրի ստորոտում բազմութեան սպասելը, տատանվելը մի յարմար միջոց եղաւ նրա համար իր նպատակին հասնելու և մինչդեռ ախանցիները մտածում էին՝ բարձրանալ թէ ոչ, Զարէն բլրի հակառակ կողմից, համարեա անմատչելի տեղերից ամենից ծածուկ, արհամարհելով ամեն մի վտանգ, գաղտնագողի կերպով բարձրացաւ, կախվելով մացառներից, չանգռելով ժայռերը, արիւնոտելով ձեռներն ու ոտները: Սա մի անհաման հերոսութիւն էր, որ յանձն առաւ ի սէր Ռաչիդի այս տարօրինակ լեռնական աղջիկը, և գլուխ տարաւ անսպասելի աջողութեամբ: Ապչութիւնը և հիացմունքը տիրեց Ռաչիդին, երբ յանկարծ տեսաւ իր մօտ Զարէին, արիւնաթաթախ, հևալով, քրտնաթոր: Նրա ձեռները թուլացան, մի անհաման հաճելի, մի դուրեկան զգացողութիւն անցաւ նրա ամբողջ մարմնով և ախորժելի կերպով սարսռեցրեց նրա ամբողջ մարմինը, երբ զգաց իր ձեռքի մէջ սիրած աղջկայ դողդոջուն ձեռքը, երբ առաւ իր գրկի մէջ նրա մարմինը: Էլ ինչո՞ւ կռվել, մտածում էր նա. վրէժխնդրութիւնը յագեցած է, նա այժմ երջանիկ է, սիրած էակը իր մօտն է, մահը նրան այլ ևս սարսափելի չէ, այնքան երջանկութեան համար նա պատրաստ է հազար անգամ մահ ընդունել: Այնքան անձնուիրութիւն, այնքան սէր մի լեռնական աղջկայ մէջ՝ նա երևակայել անգամ չէր կարող: Այժմ միայն զգաց, թէ ինչպիսի սիրտ էր բաբախում այս անվեհեր հերոսուհու կրծքի տակ և նրա հոգին համակվեց մի անսահման ցաւով այս պարզ անմեղ աղջկայ համար, որ կամաւ իր բաղդը նրա բաղդի հետ է միացրել և յանձն է առել նրա սիրոյ համար այնքան անօրինակ մարտիրոսութիւն: Ռաչիդն իր սիրած մէկ ընկերից զրկվել էր. քաղցր էր նրա համար այս երկրորդն ունենալ, ուստի նա վճռեց ամեն հընար գործ դնել ազատվել, ապրել Զարէի համար: Կեանքի մասին նա մինչև այժմ չատ քիչ էր մտածում, որովհետև կորցրել էր ամեն ինչ, կեանքը ներկայանում էր նրա համար որպէս մի սոսկալի դատարկութիւն, բայց այս աղջկայ անօրինակ սէրը լցրեց այդ դատարկութիւնը և նա վճռեց չնչել, ապրել և փայփայել իր Զարէին... Այս մտքերով բռնված, Ռաչիդը Զարէի հետ միասին չտապով չարժվեց բլրի զանազան կողմերը փախչելու մի ճանապարհ փնտռելով, բայց նրա յոյսերն ի դերև անցան. բլուրը բոլոր բաց կողմերից չրջապատված էր թշնամիներով, ազատ էր մնում միայն մի կողմը, որ տեղից չառաչելով հոսում էր սրընթաց, կատաղի գետակը: Ցուսահատ ու խորտակված սրտով

գեղ երևոյթ է, և կրկնում ենք.—մենք շատ անգամ տեսել ենք ծխակատարութեան ժամանակ աջահամբոյրի առիթով սակարկութիւն՝ «չանաքաղար», որի մի նոր ապացոյցը վերջին դէպքն էր: Միշտ հանդիսատես ենք եղել, թէ ինչպէս հարուստների վրա ծէսերը երկար և փառաւոր են կատարվում, «բացի զակազով քարոզները», իսկ աղքատների համար կարճ, անշուք, «ալ ու կուլով», ինչպէս հասարակ ժողովուրդն է ասում:

Այս բաւական չէ, առաջ կը բերենք մի երկու դէպք, որի մէջ արտացոլւում է մեր քահանաների բարոյական ամբողջ պատկերը:

Անցեալ ամառ Զորագիւղ քաղաքամասում՝ պանդխտութեան մէջ մեռնում է գաղթական Մկրտիչ Թոնիրչինողեանց. թաղման ծէսը կատարող չը լինելու պատճառով՝ դիակը մնում է երեք օր անթաղ, մինչև որ մի քահանայ, Կաթողիկոսին բողոքելու սպառնալիքների երկիւղից, մի կերպ գնում է թաղումը կատարելու: Անցեալ նոյեմբեր ամսին «Սլաբօտկա» քաղաքամասում մի կօշկակարի տանը՝ երկար հիւանդութիւնից յետոյ իր նահատակված և ցան-ցրիւ ընկած ընտանիքի ծանր վշտերի տակ՝ մեռնում է վանեցի գաղթական Մանուկ Պարոնիկեանց. երեք օր դին մնում է անթաղ, որովհետև 10—15 քահանաներից և ոչ մէկը չի լինում, որ կատարի այդ պանդուխտի թաղման ծէսը. դիմում են մի քանի անգամ քահանաներին, խնդրում, աղաչում, դիմում են մինչև անգամ և բողոքում պօլիցիային, բայց ի զուր: Գտնվում է միայն մի գաղթական քահանայ, մի թշուառակից, որ արտասուքի հեղեղի ծէսերով հողին է յանձնում թշուառութիւնների թշուառութեան այդ դժբաղդ վկայի մարմինը:

Ահա այսպէս վարվող մեր քահանաները դեռ հրապարակ են դուրս գալիս և հրեշտակային լեզուով արդարութիւն աղերսում: Ց.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մեր դումայի վերջին նիստում, որ տեղի ունեցաւ սեպտեմբերի 9-ին, նախագահող Ա. Իվանենկօ յայտնեց, որ սեպտեմբերի 20-ի մօտերքը Թիֆլիս պէտք է գայ Կովկասի նախկին փոխարքայ Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկօլայեվիչ: Դուման որոշեց ընդունել Մեծ Իշխանին աղ ու հացով: Բացի դրանից, ձայնաւոր Ա. Բաբօվի առաջարկութեամբ դուման յանձնեց պօլիտեխնիկական յանձնաժողովին ներկայանալ Մեծ Իշխանին և Նրա աջակցութիւնը խնդրել Թիֆլիսի պօլիտեխնիկումի հարցը աջողեցնելու նպատակով:

—

Սեպտեմբերի 9-ին, Կուկիայի կաթօլիկական եկեղեցում, հոգեհանգիստ կատարվեց աւստրիական հանգուցեալ կայսրուհի Եղիսաբէթի յիշատակին:

—

Թիֆլիսում արդէն սատցված է և վաճառվում է «Եղբայրական օգնութիւն» ռուսերէն ժողովածուի երկրորդ հրատարակութիւնը, որ լոյս է տեսել Մօսկվայում Գրիգոր Ջանշիևի խմբագրութեամբ:

—

Թիֆլիսի դուման իր սեպտեմբերի 9-ի նիստում ընտրեց մի յատուկ յանձնաժողով՝ քննելու այն առաջարկութիւնները, որոնք եղել են Թիֆլիսի ձիաքարշ երկաթուղին կապալով վերցնելու համար: Յանձնաժողովը բաղկացած է եօթ անդամից, որոնք պէտք է վերջացնեն իրանց գործը մի շաբաթվան ընթացքում: Յանձնաժողովի անդամներ ընտրվեցին՝ Ա. Եւանգուլօվ, Ա. Բաբօվ, Ց. Թայիրօվ, Լ. Մղեբրօվ, Ա. Քալանթար, Սուլխանօվ և Շեստակօվ:

—

Թիֆլիսի օղերևութաբանական դիտանոցը դիմել է երկրագործութեան մինիստրի Կովկասեան լիազօրին, խնդրելով մշակել հարցերի մի ցուցակ, որով կարելի լինի ժողովել կանոնաւոր կերպով տեղեկութիւններ հացաբոյսերի և խոտի հունձի մասին: Լիազօրը կազմեց մի յատուկ նիստ, որին մասնակցեցին նրա դիւանատան մասնագէտները և որոշեցին այն կէտերը, որոնց վերաբերութեամբ ցանկալի է պարբերաբար տեղեկութիւններ ստանալ:

—

Սեպտեմբերի 9-ին, Թիֆլիսի դումայում, որբերի դատարանի նախագահ ընտրվեց՝ Դ. Կորգանօվի տեղ, որ վերջացրեց իր պաշտօնավարութեան ժամանակը, հաշտարար դատաւորի օգնական Սուլխեվ:

—

ԵՐԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են սեպտեմբերի 5-ից. «Երևանի թեմական դպրոցի ուսուցչական խումբը դեռ չի կազմված, մինչև այսօր էլ տեսուչ չը կայ և օրինաւոր խնդրատուներ չեն եղել: Այսպիսի պայմանների մէջ Երբ կանոնաւոր դասեր կըսկսվեն, այդ Աստուած գիտէ:»

—

ԴԱՐԱՉԻՉԱԳԻՑ մեզ գրում են. «Բնական աղէտներից ոչ պակաս վնասներ է հասցնում գիւղական ազգաբնակութեան նաև այսպէս ասած՝ պատահական աղէտը—հրդեհը: Միշտ լըսում ենք կամ կարդում լրագրներում, թէ այս ինչ գիւղում այրվեց մի ահագին խոտի դէզ, երկրորդում կրակի զոհ գնացին քիւլաշի մի քանի դէզեր, երրորդում դարմանի մի քանի կիտուկներ և այլն: Դրանք իսկապէս պատահական աղէտներ են, որոնք տեղի են ունենում երկու անախորժ հանգամանքներից. 1, գիւղականների վրէժառութիւնից և 2, անզգուշութիւնից: Առաջին տեսակի հրդեհը առաջ է գալիս մի որ և է գիւղի թշնամի ընտանիքների մէջ՝ մէկի միւսից անձնական վրէժը լուծելու նպատակով: Օրինակ՝ մի որ և է վէճ ունենալու պատճառով մի գիւղացի իր ախոյեանի տանեակ սայլերից բաղկացած խոտի դէզը՝ մի գիշեր՝ շատ հեշտութեամբ մի լուցկիով հրդեհում է: Ամբողջ գիւղը թէև անմիջապէս ոտքի է կանգնում, սակայն ոչ մի օգնութիւն չէ կարողանում հասցնել վընասվածին, որովհետև գիւղում ոչ հրդեհաշէջ խումբ կայ, ոչ կանոնաւոր գործիքներ և ոչ էլ ջրմուղ: Ահա մի ուրիշ գիւղում մի երիտասարդ, որին իր հարևան ընտանիքը մերժել է իր աղջկայ ձեռքը, մի օր փառաւորապէս հրդեհում է այդ ընտանիքի ցորենի մեծ դէզը: Երկրորդ տեսակին պատկանող աղէտը, այն է՝ անզգուշութիւնից առաջացած հրդեհը երբեմն տեղի է ունենում չարաճճի երեխաների խաղերից և երբեմն գիւղական ծխող դասակարգի և տանուտէրերի անզգուշութիւնից: Բերենք օրինակներ: —Ահա գիւղի կալերում մի քանի «հօտաղ» երեխաներ «պարպատուկ» կամ «ղարա-խարման» (սև-կալ, որ նշանակում է ցորեն խորովել) են անում՝ աղանձ ուտելու համար և ահա այրվող ցորենից մի կայծ քամին գցում է մօտակայ դէզը և իսկոյն լափում է հարիւրաւոր սայլերով հացաբոյսեր... Ինչ խօսք, որ շատ անգամ աղէտն ընդհանուր է դառնում, երբ հրդեհը մեծ ծաւալ ընդունելով՝ ծորում է դէպի դէզերի խորքը և ճարակում գիւղականների ամբողջ տարվայ ուտեստը: Մի այլ գիւղում, լսում էք, որ մի «հալևոր» մարդ իր դէզի տակ նստած պահում՝ երբ կամենում է «չիբուխը» վառել՝ կամ լուցկին անզգուշաբար գըցում է դէզի մօտ և կամ «չիբուխի քիլը» է դատարկում, որը բորբոքվելով ա լ ա շ ի մէջ՝ խոկոյն կրակի ճարակ է դարձնում ամբողջ հացաբոյսը, սոված թողնելով թէ գիւղական տանուտէր ընտանիքը և թէ նրա անասունները ձմեռվայ ընթացքում... Մի չորրորդ տեղ, տանուտիկինը իր թոնրից հանած փ ո շ ի ն՝ մոխիրը լցնում է իրանց բակում կիտած աղբի վրա: Ո՞վ կարող է հերքել, որ անցեալ օրվայ վառած թոնրի մոխրի մէջ կրակի պ ե ծ ե ր չեն մնացել և ահա քամին այդ կայծերը շպրտում է դէպի քիչ հեռու կանգնած խոտի դէզը, որն իսկոյն բռնկվում է կրակով: Ի վերջոյ՝ ո՞ր մէկը յիշենք: Ժողովրդական այդպիսի աղէտները միշտ կան և շարունակվում են, որոնց առաջն առնելու համար պէտք է միջոցների դիմել»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

Անգլիական «Morning Post» լրագիրը հաղորդում է, որ Ռուսաստանի և Պարսկաստանի մէջ կայացել է հետևեալ համաձայնութիւնը: Տասն և հինգ տարվան ընթացքում ոչ մի օտարերկրեայ ընկերութիւն և ոչ մի պետութիւն իրաւունք չը պիտի ունենայ Պարսկաստանի որ և է մասում երկաթուղի անցկացնել. Ռուսաստանին այդ ժամանակամիջոցում թոյլատրվում է երկաթուղու գիծ սկսել Անդրկասպեան երկաթուղու որ և է կայարանից մինչև Մէշէդ և Սէիստանի սահմանները և այնտեղից դէպի Պարսից ծոցի մի որ և է կէտը: Ռուսաստանի համար ամենից շատ ցանկալի է ընտրել Բէնտէր-Աբասը: Բացի դրանից, Ռուսաստանին իրաւունք է տրվում կառուցանել սովորական խճուղիներ՝ երկաթուղիների հետ հաղորդակցութիւն հաստատելու, նոյնպէս և փոքրիկ զօրաբաժիններ ուղարկել այդ ճանապարհները պահպանելու համար: Լրագիրը հաւատացնում է, որ Ռուսաստանը վճռել է երկու երկաթուղի կառուցանել՝ մէկը Անդրկասպեան երկաթուղուց մինչև Բէնտէր-Աբաս, իսկ միւսը մի կողմնակի գիծ դէպի Սէիստանի սահմանը: Առաջին գիծը հաղորդակցութիւն բաց կանի Ռուսաստանի և Հնդկական ովկիանոսի մէջ: Դրանով ձեռք են բերվում քաղաքական և ռազմական մեծ օգուտներ, որովհետև Ռուսաստանը կը տիրէ դէպի Հէրաթ տանող ճանապարհներին և կըսպառնայ Կանդահարին:

ԴԱՐՁԵԱԼ ԿՐԵՏԷԻ ՄԱՍԻՆ

Պարիզում, ինչպէս հեռագրում են, մեծ ուշադրութիւն է գրաւում կրետական հարցը: Ամենքին զարմացնում է այն հանգամանքը, որ անգլիական ծովապետը պահանջներ է անում Թիւրքիայից ոչ թէ բոլոր ծովապետների անունից, այլ ուղղակի Անգլիայի անունից: Լուրերին նայելով՝ Անգլիան յայտնել է որ նա կարող է վերականգնել և պահպանել կարգը Կրետէում իր ս ե փ հ ա կ ա ն ույժերով: Այդ լուրը տարածվեց անմիջապէս Նրանից յետոյ, երբ Վիէննայից սատցվեց մի ուրիշ լուր, թէ բրիտանական կառավարութիւնը սիրով կընդունի Սուդի ծովածոցը գրաւելու առաջարկութիւնը: «Ֆրանսիական հասարակական կարծիքը, ասում է հեռագիրը, շատ լաւ է տրամադրված դէպի կրետացի-քրիստոնեաները, բայց այնու ամենայնիւ նա յուզվում է նոյնպէս կրետացի-մուսուլմանների աղէտները լսելով և կարծում է, որ ամենալաւ ելքը կը լինի միաժամանակ զինաթափ անել թէ քրիստոնեաներին և թէ մուսուլմաններին: Այդ կը սառեցնի մուսուլմանների զայրոյթը և կը զրկի Բ. Դրան դիմադրելու հնարաւորութիւնից»:

Մեր կարծիքով, ֆրանսիական հասարակութեան այդ կարծիքը միանգամայն անգործնական է և լոկ այն հետևանքը կունենայ, որ Կրետէի խեղճ քրիստոնեաները կը զրկվեն ունեցած զէնքերից, ուրեմն և ինքնապաշտպանութեան միջոցներից, որովհետև մինչև որ թիւրքական զօրքը կը մնայ Կրետէում, մուսուլման ազգաբնակութիւնը միշտ զէնք կունենայ: Եւրօպական լրագրներն այժմ պարզ կերպով յայտնում են, որ Կրետէի մուսուլմանների վերջին անկարգութիւնները վաղուց պատրաստվում էին Ըլդըզ-Քեօսկի կողմից, հետևաբար, թիւրքաց իշխանութիւնները մասնակցեցին այդ անկարգութիւններին: Այդ ապացուցանվում է և նրանով, որ թիւրքաց ընդհանուր նահանգապետը, ինչպէս հաղորդեցին հեռագրները, անգլիական ծովապետի ուլտիմատումից յետոյ՝ յանձնեց նրան ոչ թէ ի ս կ ա կ ա ն և գլխաւոր յանցաւորներին, այլ երկրորդական յանցաւորներին և անկարգութեան պարագլուխները մինչև այժմ անպատիժ են մնում: Որ թիւրքաց իշխանութիւնները խառն են վերջին անկարգութիւնների մէջ, այդ կարելի է եզրակացնել և «Times» լրագրի հետևեալ տեղեկութիւններից: Այդ լրագրին գրում են Կանդիայից. «Անգլիական հիւպատոսը Կանդիայում վճռապէս յայտնեց, որ թիւրքաց զօրքը գնդակներ էր արձակում անգլիացիների վրա: Կանդիայում կենդանի այրվել են 600 մարդ, որոց թւում կանայք և երեխաներ»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Աւստրիական կայսրուհու յուղարկաւորութեան մասին Վիէննայից հեռագրում են հետևեալ մանրամասնութիւնները սեպտեմբերի 4-ից. «Երէկ ամբողջ օրը մեծ պատրաստութիւններ էին տեսնում սգի գնացքը դիմաւորելու համար: Տները՝ այն փողոցի վրա, որ տանում է դէպի արևմտեան երկաթուղու կայարանը, զարդարված են սևերով: Լապտերները վերցրած են սիւներից, որոնք փաթաթված են սև կտորների մէջ և վառած գազը մի շարք ահագին ջահեր կազմեց, որոնք գիշերվայ խաւարի մէջ վեհ տեսարան էին ներկայացնում: Մարդիկ կանգնած էին տակառների, աթոռների և սեղանների վրա. բոլոր պատշգամբները և կտուրները նոյնպէս ծածկված էին մարդկանցով: Վօկզալի շինութիւնը կորած էր սևերի մէջ: Սգակիր գնացքը բաղկացած էր ութ վագօններից. այն վագօնը, որի մէջ գտնվում էր կայսրուհու մարմինը, ծածկված էր սև թաւիշով և պսակված էր կայսերական թագով. 500 երկաթուղային բանուորներ ջահերով հանդիպեցին գնացքին վօկզալից քիչ հեռու: Գնացքը մօտեցաւ. տիրում էր խորին լռութիւն. հոգևորականութիւնը մաղթանք կատարեց և ապա դագաղը տարան կայսերական դահլիճը: Երկաթուղու կայարանից յուղարկաւորութեան թափորը դանդաղ շարժվեց գլխաբաց ժողովրդի մասսայի միջով: Ամբողջ ճանապարհին խորին լռութիւն էր թագաւորում: Կանայք ծածանում էին սև շղարշը և լաց էին լինում: Թափորը Հօֆբուրգ հասաւ գիշերվայ ժամի 11-ին: Կայսրը Հօֆբուրգ

Նրանք յետ դարձան և չուարած մնացին աւերակների մէջ կանգնած:

—Զարէն էր, կրկին պոռաց բազմութիւնը բլրի ստորոտում, երբ ամեն տեղ փնտրելով, նրան չը գտան, մինչդեռ ճանապարհին նրան ամենքն էլ տեսել էին՝ յուզված, մտախոհ...

—Զարէն էր, նորմը նրա գլխին, մռմռացին ամենքը և սկսեցին չորս կողմից բարձրանալ դէպի բլուրը զարհուրելի աղաղակներով: Այդ տեսնելով՝ ծուռ Մանիչակը վազէվազ եկաւ և առանց մի բառ ասելու բռնեց Ռաշիդի ձեռքից և շտապով դիմեց դէպի գետակը. ինչ էր կամենում նա անել, այդ չը գիտէին Ռաշիդն ու Զարէն, բայց ուրիշ որ և է հնար չունենալով՝ նրանք գնացին նրա ետևից: Ծուռ Մանիչակը մօտենալով այն տեղին, ուր ժայռի հատուածը իջնում էր դէպի գետակը, կանգ առաւ. այստեղ բարձրանում էր աւերակ մենաստանի խարանի մի պատը, իսկ այդ պատի հիմքի մօտ բուսել էին հաղարճի բազմաթիւ թփեր. պառաւն շտապով յետ քաշեց այդ թփերը և բացվեց մի ըստորտակաւոր անցք, որ ոլոր մոլոր շաւիղներով իջնում էր դէպի գետի յատակը: Հինօրեայ մենաստանի առաջին բնակիչները երևի փորել էին այս անցքը վտանգաւոր ժամանակ գետից ջուր վերցնելու համար. սա մի կատարեալ երկնային պարգև էր: Ռաշիդը մինչև այժմ այդ անցքի գոյութեան մասին ոչինչ չը գիտէր, չը գիտէին և ուրիշները. իսկ պառաւը որտեղից էր իմացել, այդ միայն ինքը գիտէր: Երկու սիրահարներն շտապով ցած թռան այդ փոսի մէջ և շարունակեցին ցած իջնել, մինչև ծուռ Մանիչակը թըփերը կարգի բերեց հորի անցքի վրա և հեռացաւ գնաց: Հէնց այդ ժամանակ զինված ու կատաղած բազմութիւնը կատարին հասնելով՝ սկսեց փնտռել իր զոհերին, բայց նրանց ջանքերն ի զուր անցան. Նրանց առաջ ներկայացաւ միայն ծամածռութիւններ անող պառաւը, որ կասես թէ ծաղրում էր այդ բազմութեանը: Ընդհանուր կատաղութեանը չափ չը կար:

—Ի՞նչ եղան նրանք, հարցնում էին նրան ամեն կողմից հարուածելով:

—Պօյ պօյ, չեմ գինա, սարը կերաւ, չեմ գինայ, սարը կերաւ, անդադար կրկնում էր պառաւը ի պատասխան նրանց բոլոր հարցերին:

Զայրոյթով լցված սախանցիները քաշ տուին պառաւին դէպի ժայռի բարձր քարափը և բոլոր թափով վայր գլորեցին նրան անդունդի մէջ, ուր գոռում էր գետակը՝ գլորելով իր պըղտոր ալիքները:

Իսկ այդ ժամանակ Ռաշիդն ու Զարէն նըստած էին իրանց խոր ապաստարանում, որ սկզբում բաւական ժամանակ լուռ էին և ականջ էին դնում մերթ գետի շառաչին, որ այստեղ աւելի զօրեղ էր լսվում, և մերթ վերևից լըսվող աղաղակներին:

Վերջապէս լռութիւնն ընդհատեց Ռաշիդը:

—Զարէ ջան, այս ինչ արիր, ասաց Ռաշիդը, ախր ինչու եկար, միթէ չէիր հասկանում, որ իմ կեանքը վտանգի մէջ է, որ ես գլուխ դնելու տեղ չունեմ:

—Օ՛, Ռաշիդ ջան, դու Զարէին դեռ չես ճանաչում, պատասխանեց աղջիկը, խաւարի մէջ աւելի և աւելի մօտ կպչելով սիրած երիտասարդին. ես եկայ հէնց այն պատճառով, որ դու վտանգի մէջ ես. էլ ինչու մնայի, երբ պէտք է դու վտանգվէիր, չէ՞ որ քո մահը, իմ մահն էլ է. լաւ չէր գոնէ քեզ հետ միասին մեռնել. ես եկայ, որ ցոյց տամ, թէ արժանի եմ եղել իմ անմահ Ռաշիդին:

—Բայց դու մոռացար, Զարէ, որ ես ձեր ցեղի, նոյն իսկ ձեր տան թշնամին եմ, քանիսին սպանեցի ձերոնցից: Ամաչում եմ ասել, ես իմ կեանքով քեզ եմ պարտական, դու ինձ ազատեցիր, իսկ ես քո հօրն էլ չը խնայեցի, ես... ես... չէի կարող... դու գիտես, իմ վաթանը... իմ ծնողները...

Նա չը կարողացաւ շարունակել, ձայնը կերկերաց և լռեց, աղջիկն զգաց իր ձեռքի վրա մի կաթիլ տաք արտասուք, ուստի մօտեցաւ և համբուրեց նրա աչքերը սևլով.

—Լսիր, Ռաշիդ ջան, մի խօսիր այդ բաների մասին, մենք սախանցիներս արեան տեղ՝ արիւն, զոհի տեղ՝ զոհ, թալանի տեղ՝ թալան և սիրոյ փոխարէն սէր տալ գիտենք: Դու ես սպանել իմ հօրը, ես այդ գիտեմ, հապա քո հօրը... քո վաթանը... Օ՛, Ռաշիդ, մեր վիճակը նոյնն է, բացի սիրուց մենք իրար այլ ևս պարտական չենք: Երբ դուրս գանք այստեղից, առ և տար ինձ այնտեղ, ուր ձեր ֆլանները շատ են. ես էլ ֆլա կը դառնամ: Ցիշում ես, ես քեզ առաջ էլ ասացի, այն ժամանակ չը համաձայնեցիր: Կը տանես ինձ, Ռաշիդ ջան. հա, կը տանես... կրկնում էր աղջիկը փաթաթվելով իր սիրածի պարանոցին:

—Կը տանեմ, կը տանեմ, Զարէ ջան, էլ ինչ մնաց ինձ այստեղ, որ մնամ: Սպասիր գիշերը վրա հասնի, ն ր ա ն ք հեռանան:

Երկու սիրահարները, սիրոյ բուռն արտայայտութեան գիրկն ընկած, երևակայել անգամ չը կարողացան, թէ ինչ սարսափելի վախճան ունեցաւ խեղճ պառաւը:

Իսկ թշնամիները բլրի վրա երկար փնտռելուց յետոյ վերջապէս համոզվեցին, որ երկու սիրահարները, երևի յուսահատված, ժայռի կատարից ցած են գլորվել գետի մէջ և այնտեղ մահ գտել... Այդ մտքով մասամբ գոհացած՝ նրանք կամաց-կամաց թողին հեռացան:

Հասաւ խաւար գիշերը, նրա հետ միասին հասաւ նաև Ռաշիդի և Զարէի փրկութեան ժամը... Ա. Ահարոնեան

եկաւ անմխատելի կերպով, կողմակի ճանապարհներով: Եղիսաբէթ կայսրուհու դիակը դրվեց մեծ պալատի եկեղեցում: Առաւօտեան ժամի ժամին սկսեցին ներս թողնել պսակներ բերած պատգամաւորութիւնները, իսկ ժամի ութից թոյլ տուին ներս մտնել և հասարակութեան, որ վաղուց սպասում էր փողոցներում: Ներս մտնելիս սաստիկ կոխկռտոց էր. շատերն ուշաթափվեցան:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Բրիտանական պօստային ընդհանուր վարչութիւնը հրատարակել է իր տարեկան հաշիւը, որից երևում է հետևեալը. 1897 թւին Մեծ-Բրիտանիայում պօստով ուղարկված փակ նամակների թիւը եղել է 2,012,300,000, այնպէս որ պետութեան ամեն մի բնակչի վրա ընկնում է 50,4 նամակ: Բաց նամակ ուղարկվել է 360,000,000. բանդերօլ—727,000,000, իսկ լրագիր պօստով ուղարկվել է 150,900,000 հատ:

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

ՍԻՄԼԱ, 10 սեպտեմբերի: Վերջին շաբաթը Բոմբէում ժանտախտի 149 դէպք եղաւ. շրջանում մեռնողների թիւը հասնում է 3,000-ի:

ԿԱՆԴԻԱ, 10 սեպտեմբերի: Առ այժմ յանձնըված է 1,600 հատ զէնք. անգլիական հիւպատոսը յայտնեց քրիստոնեաների պարագլուխ Պոտսիդէսին, որ անգլիական իշխանութիւնը իր վրա առաւ մահմեդականների ապահովութեան պատասխանատուութիւնը, այդ պատճառով՝ ամեն մի յարձակում մահմեդականների վրա՝ կը համարվի իբրև յարձակում անգլիական զօրքի վրա:

ԿԵՕԼՆ, 10 սեպտեմբերի: Ի նկատի ունենալով այն լուրերը, թէ Գերմանիան վճռեց մասնակցել Կրետէի գործերը կարգաւորելու հարցում, «Կեօլնի Լրագիրը» յայտարարում է, որ այդ ենթադրութիւնները անհիմն են:

ՍՕՖԻԱ, 10 սեպտեմբերի: Կ. Պօլսի բօլգարական նորաշէն եկեղեցու օծման ներկայ լինելու համար՝ այնտեղ ուղևորվեց յատուկ գնացք՝ 800 հոգով:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 10 սեպտեմբերի: Տեղի ունեցաւ բօլգարական տաճարի օծումը: Թիւրքաց կողմից ձեռք առնվեցին զինուորական լայն միջոցներ. բայց կարգը չը խանգարվեց:

ԿԱՆԴԻԱ, 10 սեպտեմբերի: Զէնքերի յանձնելը շարունակվում է: Թիւրքաց ձեռքում գտնվող հրացանների թիւը 25,000 է համարվում:

ԻՕԿՕՀԱՄԱ, 10 սեպտեմբերի: Եապօնական կառավարութիւնը պատասխանեց, որ ինքը միանում է խաղաղութեան կօնֆերենցիայի մասին արված առաջարկին:

ՎԻԷՆՆԱ, 10 սեպտեմբերի: Հռոմից հաղորդում են «Pol. Corr.» լրագրին. «Իտալական կառավարութիւնը նախաձեռնութիւն յանձն առաւ՝ միջազգային կռիւ սկսելու անարխիզմի դէմ: Այդ առիթով պետութիւնների մէջ մաքերի ջերմ փոխանակութիւն է կատարվում:»

ՊԱՐԻԶ, 10 սեպտեմբերի: Այն յանձնաժողովը, որին յանձնված է քննել Դրէյֆուսի գործի վերաքննութեան մասին եղած պահանջները, ժողով գումարեց արդարադատութեան մինիստրութեան մէջ: Յանձնաժողովի պարապմունքների մասին ոչ մի տեղեկութիւն ստանալ չէ լինում: Հետևանքը կը հաղորդվի մինիստրների խորհրդին երեքշաբթի օրը:

ՆԻՒ-ԵՕՐԿ, 10 սեպտեմբերի: «Herald» տըպագրել է մի հեռագիր Պանամայից, որը հաղորդում է թէ Կօլումբիայի և Իտալիայի դիպլօմատիկան յարաբերութիւնները ընդհատվեցին: Իտալական դեսպանին յանձնվեց իր անցագիրը:

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՕՐՍԱ

Սեպտեմբերի 9-ին

Լօնդօնի վրա 10 ֆունտ արժէ	.	94	ր.	35կ.
Բերլինի վրա 100 մարկ „ „	.	46	„	$27^1/_2$ „
Պարիզի վրա 100ֆրանկ „ „	.	37	„	$32^1/_2$ „
Պօլուիմպերեալ . .	.	—	„	— „
Մաքսային կուպօններ . .	.	—	„	— „
Բօրսային դիսկօնտ . .	.	$4^1/_2$	„	6 „
4% պետական ռէնտա .	.	$101^1/_8$	„	— „
4% Ներքին փոխառութեան .	.	100	„	— „
$4^1/_2$% գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի		97	„	— „
$4^1/_2$% վկայակ. գիւղ. հող. բանկի	.	$100^3/_8$	„	— „
Ներքին 5% առաջին փոխառութ.	.	$291^1/_2$	„	— „
Նոյն , երկրորդ —	.	$253^3/_4$	„	— „
5% գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի.		$216^1/_2$	„	— „
5% պետական երկաթուղ. ռէնտա .		—	„	— „
Պետերբ. քաղ կր. ընկ. օբլ. 5% .		—	„	— „
Մոսկվայի քաղաք. կր. օբլիգացիաներ.		$101^3/_4$	„	— „
Օդեսայի — —	.	$100^1/_2$	„	— „
Թիֆլիսի — —	.	$99^3/_4$	„	— „
Թիֆլիսի կալ. բանկի 6% —	.	—	„	— „
Նոյնը — — 5% —	.	$100^1/_4$	„	— „
Քութայիսի կալ. բանկի. 6%	.	101	„	— „
Նոյնը — — 5%	.	100	„	— „

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչ՝ ԱՆԴՐԷԱՍ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

НУЖН. СОЛИДН. ПРЕДСТ. (ДОВѢР.)
во всѣхъ провинціальн. городахъ и торг. мѣст. Россіи. Предл. съ подр. опис. СВОЕГО ПОЛОЖ. И ИМУЩ. ценза, что мож. служ. благонад. какъ гарантъ для Т—ва отъ довѣр. адр. въ Москву Торгово-Промышленн. Товарищ. въ коммерч. обонем. ящ. № 220 обязанн. и услов. правл. немедленно сообщитъ. 1—3

(8 և 18) 4—10

Զգուշացէք կեղծումներից
ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ
ԲՕՐՆՕ-ՏԻՄՕԼԵԱՆ ՍԱՊՕՆ
Գ. Ֆ. Ի Ի Ր Գ Է Ն Ս
Ոչնչացնում է պեպլինները, սեւութիւնը, դեղին բծերը, պզուկները և պուտերը և ներգործում է աւելորդ քրտնելու դէմ: Խորհուրդ է տրվում ձեռք բերել, որպէս տուալէտային անուշահոտ սապօն, բարձր արժանաւորութեան:
ՈՍԿԷ ՄԵԴԱԼ 1893 թւի համար:
Կտորի գինը 50 կ., $^1/_2$ կտորի 30 կ.:
Ծախվում է բոլոր ամենալաւ դեղագործական մագազիններում և դեղատներում:
Գլխաւոր պահեստը ամբողջ Ռուսաստանի համար Գ. Ֆ. Իւրգէնսի մօտ Մոսկվայում: Դէպօ, Թիֆլիսում, Ազմուրօվի մօտ, դեղագործական ապրանքների առևտրի կովկասեան ընկերութեան մէջ, Ծուրինօվի և Գրիվնակի, պ.պ. Պօպօվների և Արիստակօվի մօտ:
(10, 25) 16—24

Լոյս տեսան հայերէն լեզուով
ՋՕՆ-ՍՏԻՒԱՐՏ ՄԻԼԼԻ
„ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ“
Գինը 1 րուբլի 20 կոպէկ
„ԻՐԼԱՆԴԻԱՅԻ ԴԱՏԸ“
ՏԷՐ-ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ
Գինը 80 կոպէկ
Ճանապարհածախսը հրատարակողից:
Դիմել՝ МОСКВА, Сухаревская площадь, № 306, Л. Д. Сарксянцу. 10—10

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Ե. Ի. ՖՐԱՆՑԻՈՒՍ
մասնագէտ կոկորդի, քթի և ականջի հիւանդութիւնների:
Ընդունում է 5—7 ժամը երեկոյեան. Վէլեամինովսկայա փողոց, տուն № 4, Դումայի հանդէպ:
(ե. շ. ո.) 7—30

Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
ՋԷՅԹՈՒՆ
տեղագրական, ազգագրական, վարչական տեսութիւն: (Արտատպած «Մշակից» մի քանի յաւելումներով): Գինը 20 կ.:
Դիմել այս հասցէով. А. Аракеляну, Редакція „Мшакъ“. (ո.) 6—10

Երգեցողութեան ուսուցիչ՝
որ երկար տարիներ ծառայել է հայոց եկեղեցիներում որպէս սպասաւոր, ունի պատշաճաւոր վկայական և կարող է երգեցիկ խմբեր պատրաստել եկեղեցիների համար, պաշտօն է որոնում: Պատրաստ է նաև գնալ ուրիշ քաղաքներ, որպէս եկեղեցական սպասաւոր և եկեղեցական երգեցողութեան ուսուցիչ: Պայմանները չափաւոր են: Դիմել՝ Թիֆլիս, Միքայէլեան փողոց, № 60. Թանդոյեան ս. Աստուածածին եկեղեցու լուսարար Արշակ Աւետիսեանին: 2—3

Մ. ՄՈՒՐՏԱԳ
շարունակում է տալ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԵՐ, իր տանը: Խմբովին՝ աւելի էժան: Երաշխաւորում է արտասանութեան համար, որն ընդունված է անգլիական համալսարաններում: Կարելի է տեսնել ցերեկվայ ժամը 4-ին: Հասցէն՝ Մադաթեան փողոց: 3—5

ԿԵՆՏՐՕՆԱԿԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑՈՒՄ, ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ
Ստացվել և վաճառվում է՝

	Ր.	Կ.
«БРАТСКАЯ ПОМОЩЬ ПОСТРАДАВШИМЪ ВЪ ТУРЦІИ АРМЯНАМЪ» ժողովածուի երկրորդ ճոխացրած հրատարակութիւնը, գինը 3 ր. 25 կ. ճանապարհածախսով . .	3	75
Նոյն տեղը վաճառվում են՝		
ПОЛОЖЕНІЕ АРМЯНЪ ВЪ ТУРЦІИ երկրորդ հրատ. . . .	1	—
ПОЛОЖЕНІЕ ДѢЛЪ ВЪ ТУРЕЦКОЙ АРМЕНІИ . . .	—	35
ՍՈՒՍԱԿ երգարանի վերջին հրատարակութիւնը . . .	1	—
ՍԱՅԵԱԹ-ՆՈՎԱ, Գէորգ Ախվերդեանի հրատարակ. . .	—	50

Պէտք է դիմել ուղղակի այս հասցէով՝ ТИФЛИСЪ, Центральная Книжная Торговля, իսկ արտասահմանից՝ TIFLIS, Libraire Central. (ո.) 1—10

ԲԱԳՈՒ
ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ և ՊԱՆՍԻՕՆ
Ա. Գ. ԲԱԲԱԼԵԱՆԻ
Ընդունվում են երեխաներ գիշերօթիկ, կէս-գիշերօթիկ և երթևեկ: Ուսումնարանի և պանսիօնի նպատակն է պատրաստել երեխաներին միջնակարգ դպրոցներ մտնելու համար: Հասցէն՝ Բագու, Հին-փոստի փողոց, տուն Հաջի-Նէյմաթի:
(ո. ե. հ.) 4—10

ՈՒՐԲԷՆ L'URBAIN
ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ՝ ԿԵԱՆՔԻ, ԴՐԱՄԱԳԼԽԻ, ՕԺԻՏԻ, ՀԱՍՈՅԹՆԵՐԻ և այլն ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆ, առանձնաշնորհումներով՝ հիւանդութեան և աշխատելու անընդունակութեան դէպքերում, և մասնակցութիւն ունենալով զուտ արդիւնքի մէջ հէնց ապահովագրութեան առաջին տարուց սկսած: Գրասենեակը՝ Անդրկովկասի, Անդրկասպեան երկրի, Թիւրքեստանի և Բուխարայի համար՝ գտնվում է Թիֆլիսում, Միքայէլեան փողոց, № 9, տուն Պօպօվայի:
Գլխաւոր լիազօր՝ ԲԱԳՐԱՏ ԳԵՐԱՍԻՄՕՎԻՉ ՏԷՐ-ՄԱԹԷՈՍԵԱՆ
Տեսուչ՝ ՆԻԿՕԼԱՅԻ ԳԵՐԱՍԻՄՕՎԻՉ ՏԷՐ-ՄԱԹԷՈՍԵԱՆ
Տեղեկութիւնները և բրօշիւրները տալիս են ընկերութեան գործակալները կայսրութեան բոլոր քաղաքներում: (ամս. 10, 25) 7—20

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ
Հեղինակ «Ձեռնարկի առևտրական և գործարանական հաշուապահութեան
ՈՒՍՈՒՑԱՆՈՒՄ Է ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Է
Երկու սեռի անձանց, 4 ամսվայ ընթացքում հաշուապահութիւն գործնականապէս, երաշխաւորելով, և եղած դէպքերում յանձն է առնում պաշտօնի առաջարկել:
ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔԻ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐՆ ԵՆ
Ա) Կրկնակի իտալական հաշուապահութիւն ըստ ամենայն առևտրական ճիւղերի, հանդերձ նաւթային արդիւնաբերական և կերոսինի գործարանական հաշուետուութեան:
Բ) Առևտրական թուաբանութիւն:
Գ) Առևտրական նամակագրութիւն:
Դ) Գեղագրութիւն և ամենալաւ ձեռքերի ուղղութիւն:
Պարապմունքները սկսվելու են սեպտեմբերի 15-ից, ճաշից յետոյ և պարբերաբար շարունակվելու են իւրաքանչիւր ՉՈՐՍ ամսից յետոյ. իսկ կիրակի օրերը լինելու են առանձին գործնական պարապմունքներ:
Ցանկացողները թող դիմեն գրաւոր կամ անձամբ 3 ժամից մինչև 5 ժամ երեկոյեան, ՍՕԼՕԼԱԿ, Սերգիեվսկայա փողոց, տուն Լիսիցեանի, № 20:
Վերոյիշեալ հաշուապահութեան ձեռնարկը ծախվում է ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ, Խիդէկելի գրավաճառանոցում և հեղինակի մօտ, և Ռուսաստանի բոլոր յայտնի գրավաճառանոցներում: ԳԻՆՆ Է 3 ր. 50 կոպէկ: Օտարաքաղաքացիները գիրքը գնելու համար կարող են դիմել հեղինակին, առանց պօստի ծախս վճարելու: (ե. ո.) 26—30

Թիֆլիսի Քաղաքային Ուպրավան
Սրանով յայտնում է ի գիտութիւն բոլորի, որ այս տարվայ սեպտեմբերի 28-ին, նրա բնակարանում, ցերեկվայ 1 ժամին, տեղի կունենայ ԱՃՈՒՐԴ՝ կապալով տալու քաղաքային բուժարանի
ԱԶԱՏ ԴԵՂԱՏՈՒՆԸ
որը գտնվում է Գօլովինսկիյ պրօսպէկտի վրա, Թամամշեվի տանը և այժմ կապալով վերցրել է պրօվիզօր Կամօցկին: Պայմանները կարելի է կարդալ ամեն լի օրերը, Ուպրավայի մէջ:
(ե. հ. շ.) 5—5

ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ և ՊԱՆՍԻՕՆ
Յ. ՂԱՐԱԳԵՕԶԵԱՆԻ
(VI-դ տարի)
(Саперная, ул. д. Ревазова № 35, около Казеннаго театра)
Աշակերտները պատրաստվում են պետական բոլոր միջնակարգ դպրոցները մտնելու համար և ընդունվում են թէ գիշերօթիկ, թէ ցերեկօթիկ (полупансіонерами) և թէ երթևեկներ: Ընդունելութեան քննութիւններն սկսված են օգոստոսի 26-ին, իսկ ուսումը՝ սեպտեմբերի 3-ից:
(սեպտ. 1, 5, 8, 10) 5—5

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՀԱՍՏԱՏՎԱԾ
ԴԻՏԷԱՏԿՕՎՍԿԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
ԹՂԹԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ
Պատիւ ունի հաղորդելու ի գիտութիւն յարգելի հասարակութեան, որ իր թղթի և գրենական պիտոյքների ՊԱՀԵՍՏԸ ՆԵՐԿԱՅ ՏԱՐՎԱՅ ՄԱՅԻՍ ԱՄՍԻՑ գտնվում է Երևանեան հրապարակի վրա, Պուշկինեան սկվերի դիմաց, Ի. Ե. Զուբալօվի տանը, Առևտրական բանկի տակը: Պահեստի մէջ մեծ քանակութեամբ կան գլխանական, գրելու և աշակերտական պիտոյքներ, որոնք վաճառվում են ֆաբրիկային գներով: (շ. շ. ո.) 5—5

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 10 Сентября 1898 г.
Типографія Грузинск. Издат. Т—ва, Лорисъ-Melик. ул. № 13